

in epistolā I ad Corinthios IX

bant in habitu: qz scz mulieres ad sacra misteria conueniebant capite nō velato. Secōdo arguit errorem in cōuentu. qz scz dum cōuenirēt ad sacra misteria cōtentionib⁹ vacabant ibi. Hec autē p̄cipio nō laudans. rē. Tertio quantum ad certū cibum: qz scz p̄ansi ad sacra misteria sumenda accedebāt ibi. Cōuenientib⁹ autē vobis. rē. Circa primū puo facit. p̄tio p̄mittit quoddā documentū ex quo sumit rō subsequēntis monitionis. Secōdo ponit monitionē ibi. **Dis autē vir orans. rē.** Circa primū ponit triplicē cōparationē quaz p̄tia ē dei ad hominē dicens. **Vir qz p̄cepta mea tenetis p̄ cōtrariū. Sz vt appareat vos irrationabiliter agere. Volo vos scire tanq̄ rem necesariā. fm illud Esa. 5. Captiu⁹ ductus ē populus meus qz nō habuit sciam. Ad oīs viri caput xps ē. qd quidez dē fm similitudinē capitis naturalis in quo quatuor considerant. P̄tio quidez p̄fectio: qz cuz cetera mēbra vnū solū sensum habeant. i. tactū: in capite vigent omīs sensus. r. sicut in alijs viris inueniunt singule gracie. fm illud qd dicit infra. r. 2. Alij dāt p̄ sp̄s sermo sapie. alij sermo scie. rē. Sed in hoīe xpo ē plenitudo oīm gratiarū. Non enī ad mensuram dat et deus sp̄m vt dicit Jo. 3. Secūdo in capite inuenit sublimitas: qz vt scz in hominē ē superi⁹ omnib⁹ mēbris. ita enī xps supeminet nō solū omnibus hoīb⁹ sed etiam oīb⁹ angelis. fm illud Ephe. 1. Astituen⁹ illum ad dexterā suā in celestibus sup oīm p̄ncipatū r̄ p̄tēz r̄ infra. Et ip̄m dedit caput sup oīm eccliam. Tertio in capite inuenit influentia: qz scz quodammodo influit ceteris mēbris sensus r̄ motus. ita a capite xps in cetera membra ecclie motus r̄ sensus sp̄ualis deriuat. fm illud Col. 2. Non tenens caput ex quo totū corpus p̄ nexū r̄ cōiunctiōe subministrat r̄ cōstruēt creuit in augmentū dei. Quarto in capite inuenitur cōformitas nature ad cetera mēbra: r̄ similiter in xpo ad alios hoīes. fm illud Phil. 2. In similitudinē hominū factus r̄ habitu inuentus vt homo. Secūda cōparationē ponit hominis ad hoīem cū dicit. Caput autē mulieris vir. Ad etiā fm p̄dicat quatuor verificatur. Nam primo quidez vir est p̄fectior muliere nō solū q̄tum ad corpus: qz vt p̄bū dicit in libro de generatione animalum feia ē mascul⁹ occasional⁹: sed etiaz quantum ad aīe vigore. fm illud Eccl. 7. Virū ex mille reperi vnūz mulierē ex oīb⁹ nō inueni. Secōdo qz vir naturaliter sup eminet fē. fm illud Ephe. 5. Mulieres viris suis subiecte sint sicut dñs qm vir caput est mulieris. Tertio qz vir influit gubernādo mulierē. fm illud Heu. 3. Sub vlri p̄tate eris r̄ ip̄e dñabit tui. Quarto vir r̄ feia confortatus sūt in natura fm illud Gen. 2. Faciam⁹ ei adiutoriu sicut sibi. Tertiā cōparationē ponit dei ad dñm cuz dicit. Caput vero xpi de⁹. Est autē cōsiderandū qz nomē xps significat p̄sonā p̄dicatā rōne humane nature: r̄ sic hoc nomē de⁹ nō supponit solū p̄sonā p̄ris sed totā trinitatē a qua i humanitate xpi sicut a p̄fectiori oīa bona deriuant r̄ cui humanitas xpi subiectē. Alio mō pot̄ intelligi fm qz hoc nomē xps supponit dictam p̄sonā rōne vite nature: r̄ sic hoc nomē deus supponit p̄sonam p̄ris que dicit caput filij. nō quidez fm maiorē p̄fectionē vel fm aliquā suppositionē sed solū originē r̄ fm cōformitatem nature: sicut in ps. dicit. Dñs dixit ad me filij me⁹ es tu ego hodie genui te. P̄nt autē hec mistice accipi p̄ ut in aīa ē quoddā sp̄uale cōiugliū. Mā sensualitas femine cōparat̄ rō vero viro p̄ quā sensualitas regi debet. Unde r̄ caput eius dē vel potius rō inferiorē q̄ inheret tēporalibus disponēdis mulieri cōparat̄. viro autē rō superior que vacat cōtemplationi eternorum: que caput i ferioz dicit: qz fm rōnes eternas sunt tēporalia disponēda. fm illud Exo. 25. Inspice r̄ fac fm exemplar qd**

tibi in monte mōstratū est. Dicit autē caput viri xps: qz sola rō fm superiorē sui partem deo inheret.

Lectio secūda.

Omnis autē vir orans aut p̄phetans velato capite deturpat caput suum. Omnis autē mulier orans aut p̄phetans non velato capite deturpat caput suū. Unū est enim acsi decaluet. Mā r̄ si nō velat mulier: tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi aut decaluari: velet caput suū. Vir quidez nō d̄z velare caput suū qm imago r̄ glia dei ē mulier autē gloriaviri ē.

P̄remisso documento subiūgit amonitionē cuius rō sumit ex documento p̄dicto: r̄ circa hoc duo facit. P̄tio mo ponit amonitionē ex pte viri. Secōdo ex pte mulieris. Ibi. **Dis autē mulier rē.** Dicit ergo p̄tio. dicitur ē qz caput mulieris ē vir. **Dis autē vir orans aut p̄phetans velato capite deturpat caput suū.** Circa qd cōsiderandū ē qz quilibet hō iudici assistens suā cōditionē vl dignitatem debet p̄ferri r̄ p̄cipue assistens deo q̄ ē oīm iudex. r̄ iō q̄ deo assistit ordinatissime r̄ puenientissime se genere debent. fm illud Eccl. 4. Custodi pedē tuū ingrediēs domū dei. Dupliciter autē hō deo assistit. Vno mō humana in deū referens qd quidez fit orando. fm illud Eccl. 39. In cōspectu altissimi deprecabit aperiet os suū in oratione r̄ p̄ delectis suis deprecabit. Alio mō diuina ad hominē referens qd quidez fit p̄phetando. fm illud Joel. 2. Et fundam sp̄m meū sup oīm carnē r̄ p̄phetabunt filij vestri. Unde signanter ap̄ls dicit. Vir orans r̄ p̄phetans his enim duob⁹ modis vir deo tanq̄ iudici vel dño assistit. Dicit autē p̄phetans dupliciter. Vno mō inquantū hō alijs annūciat q̄ ei diuinitus reuelant. fm illud Lu. primo. Zacharias pater ei⁹ impletus ē sp̄s sancto r̄ p̄phetauit dicens. Bñdic⁹ dñs de⁹ ist̄ rē. Alio modo dicit hō p̄phetans in q̄ntū p̄fert ea que sunt alijs reuelata. vnde illi qui in ecclesia dicunt p̄phetias vel alias sacras scripturas legunt dicunt p̄phetas. Et sic iacet p̄tur infra. 14. Qui p̄phetat r̄ ecclesiā edificat. Et ita etiā hic accipit. Pertinet autē ad dignitatē viri vt infra patebit. carere velamē capitis. r̄ iō dicit qz oīs vir orans aut p̄phetans velato capite deturpat caput suū. i. rē iōz uenientē sibi agit. Sicut enī in corpe pulchritudo dicit ex debita p̄portione mēbroz in cōuenienti claritate vel colore: ita in actib⁹ hūanis d̄ pulchritudo ex debita p̄portione verboz vel factoz in quib⁹ lumē rōnis resplesdet. Un r̄ p̄ oppositū turpitudine intelligit qm p̄tra rōem aliquid agit r̄ nō obseruat debita p̄portio in verbis et factis. Unde supra. 7. dicitur ē. Si quis turpez se videri existimat sup virgine sua qz sit supadulta. Sed p̄tra hoc obijciē. Mā multi velato capite in ecclesia orant absqz oī turpitudine secretius orare volētes. Dicendū est autem qz duplex ē oīo. Vna puata quā. s. q̄s deo offert in p̄pria p̄sona. Vna publica quā q̄s offert deo i p̄sona totius ecclesie: vt p̄z in oronib⁹ q̄ in ecclesia p̄ sacerdotes dicit r̄ de talib⁹ oronib⁹ ap̄ls hic intelligit. **Ute obijciē de hoc qz dicit glo. qz p̄phetas d̄ scripturas referas r̄ fm hoc ille q̄ p̄dicat p̄phetat.** Episcopi autē p̄dicant capite tecto mitra. Sz dicendū ē qz ille qui p̄dicat vel docet in scholis ex p̄pria persona loquitur. Unde r̄ apostol⁹ Jo. 2. nominat euangelium suum scz propter industriā qua vtebatur in p̄dicatione euangelij: sed ille qui sacram scripturam in ecclesia recitat. puta legendo lectionem

Explanatio sancti Thome

vel epistolam vel euangelium: ex persona totius ecclesie loquitur. Et de tali prophetante intelligit quod hic aplos dicit. Sed tunc remanet obiectio de his qui cantant psalmos in choro capite tecto. Sed dicendum quod psalmi non cantantur quasi ab uno singulariter se deo presentante: sed quasi a tota multitudine. Deinde cum dicit. **Dis autem mulier. etc.** ponit ammonitionem quantum ad mulieres dicens. **Omnia autem mulier orans aut prophetans ut supra. non velato capite quod repugnat propter conditionem eius deturpat caput suum. i. rem inconuenientem facit circa sui capitis detectionem. Sed contra hoc obijcit quod aplos dicit. i. thi. 2. Docere in ecclesia mulieri non permitto. Quo ergo competit mulieri ut oraret aut prophetet publice oratione aut doctrina. Sed dicendum est hoc intelligendum esse de orationibus ac lectionibus quas mulieres in suis collegiis proferunt. Deinde cum dicit. **Unus est enim. etc.** probat admonitionem predictam. Et primo inducit probationem. Secundo probat obiectio iudicium auditoribus committit ibi. **Ad ipsi iudicate. etc.** Circa primum duo facit. primo inducit probationem. Secundo excludit obiectio ibi. **Veritatem neque vir. etc.** Circa primum ponit triplicem probationem. quarum prima sumitur per comparationem ad humanam naturam. Secunda per comparationem ad deum. ibi. **Vir quidem non debet. etc.** Tertia per comparationem ad angelos cum dicit. **Et propter angelos. Circa primum considerandum est quod natura que ceteris animalibus prouidit auxilia sufficientia vite hominibus prouidit ea imperfecta. ut per rationem arte versus manu sibi ea profectent: sicut thauris dedit cornua ad defensionem. homines autem arma defensionis sibi preparant manuali artificio rationis: et inde est quod ars imitat naturam et perficit ea que natura facere non potest. Sic igitur ad tegumentum capitis natura homini dedit capillos: sed quod hoc tegumentum insufficientis est per artem preparat homo sibi aliud velamen. Et adeo igitur ratio esse videtur de velamine naturali capillorum et de velamine artificiali. Naturale autem est mulieris quod comam nutriat. Habet enim ad hoc dispositionem nature et ulterius inclinatio quedam inest mulieribus ad comam nutriendam. In pluribus enim hoc accidit quod mulieres magis student ad nutriendam comam quam viri. Et dicitur ergo conditioni mulierum conueniens esse quod magis utantur velamine capitis quam viri. Circa hoc ergo tria facit. Primo ponit conuenientiam velaminis naturalis et artificialis dicens. **Dicitur est quod mulier non velans caput deturpat caput suum: vnus est enim. s. vnus rationis priuari s. velamine artificiali. ac si decaluet. i. ac si priuetur naturali velamine capillorum quod in pena quibusdam predicat Esa. 3. Decaluet dominus verticem filiarum sion et crines earum nudabit. Secundo dicit ad inconueniens dicens. **Nam si non velatur mulier tondeatur. quasi dicat si abijcit velamen artificiale abijciat pari ratione etiam naturale quod est inconueniens. Sed contra hoc videtur esse quod sanctimoniales tondentur. Ad quod dupliciter potest responderi. primo quidem quod ex hoc ipso quod votum viduitatis vel virginis tatis assumunt christo desponsante. promouent in dignitate virile: ut pote liberate a subiectione viro et immediate christo coniuncte. Secundo quod assumunt penitentiam lamentum religionem intrantes. Est autem consuetudo viris quod tempore luctus comam nutriant quasi hec sit sue conditioni conueniens. mulieres autem contrario tempore luctus comam deponunt. Unde dicitur **Iere. 7. Capillum tuum tonde et proice: sive indirectum planctum. Tertio concludit propositum dicens. Si vero turpe. i. indecens est mulieri tonderi aut decaluari. i. priuari naturali velamine arte vel natura: velat caput suum vitens. s. velamine artificiali. Deinde cum dicit. **Vir quidem. etc.** ponit secundam probationem que accipit per comparationem ad deum. Et primo**********

inducit probationem. Secundo probat quod supposuerat. **Non enim est vir. etc.** Dicit ergo primo. **Dicitur est quod turpe est mulieri tonderi sicut et non velari: viro autem non est turpe: cuius ratio est hec. Vir quidem non debet velare caput suum quia est imago et gloria dei. Per hoc autem quod dicitur: est imago dei: excluditur quorundam error dicentium quod homo solum est ad imaginem dei non autem est imago: cuius contrarium hic aplos dicit. Dicebant autem quod solus filius est imago: sicut illud **Colo. 1. Qui est imago inuisibilis dei. Est ergo dicendum quod homo imago dei dicitur et ad imaginem. Est enim imago imperfecta: filius autem dicitur imago non ad imaginem: quod est imago perfecta. Ad cuius evidentiam considerandum est quod de ratione imaginis in comuni duo sunt. primo quidem similitudo non in quibuscumque: sed vel ipsa specie rei sicut homo filius assimilatur patri suo. Vel in aliquo quod sit signum speciei: sicut figura in rebus corporalibus. Unde qui figuram equi describitur dicuntur imaginem eius depingere. Et hoc est quod dicitur dilatus in libro de synodis quod imago est species indifferens. Secundo requiritur origo. Non enim duorum hominum qui sunt similes species vnus imago alterius dicitur nisi ex eo oriatur sicut filius a patre. Nam imago dicitur ab exemplari. Tertio ad rationem perfectae imaginis requiritur equalitas. Quia igitur homo sicutur deo sicut memoria: intelligentia et voluntate: mens quod pertinet ad speciem intellectualis nature: et hoc habet a deo: dicitur esse dei imago: quod tamen deest equalitas est dei imago imperfecta. Et ideo dicitur ad imaginem sicut filius vel **Heb. 1. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: sed filius qui est equalis patri est imago perfecta non autem ad imaginem. Considerandum est etiam quod gloria dei dupliciter dicitur. Vno modo qua deus in se gloria sui est: sic homo non est gloria dei sed potius deus est gloria hominis. sicut illud **ps. Tu domine susceptor meus es: gloria mea. Alio modo dicitur gloria dei claritas eius ab eo deriuata. sicut illud **Exo. 16. Gloria domini impleuit illud. Et hoc modo hic dicitur quod vir est gloria dei in quantum claritas dei immediate super virum refulget. sicut illud **ps. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Deinde cum dicit. Mulier autem. etc.** ponit id quod est ex parte mulieris dicens. **Mulier autem est gloria viri. etc.** quod claritas mulieris deriuata a viro. sicut illud **Gen. 2. Hec vocabitur virago quia de viro sumpta est. Sed contra hoc obijcit quod imago dei attenditur in homine sicut in quo non est oratio maris et femine. Vel dicitur **Colo. 3. Non ergo magis debet dici quod vir dicitur imago dei quam mulier. Dicendum est autem quod vir dicitur hic specialiter imago dei sicut quodammodo exteriora. s. quod vir est principium totius sui generis: sicut deus est principium totius vniuersi: et quod de latere christi dormientis in cruce fluxerunt sacra sanguinis et aque a quibus fabricata est ecclesia. Potest etiam quod ad interiora dicitur quod vir specialiter dicitur imago dei sicut in quantum in eo ratio magis viget. Sed melius dicendum est quod aplos signanter loquitur. Nam de viro dicitur quod vir imago et gloria dei est: de muliere autem non dicitur quod est imago et gloria viri: sed solum quod est gloria viri ut deest intelligi quod est imago dei cuius est viro et mulieri: est autem gloriam dei immediate proprium est viri. Restat autem considerandum propter quod vir non debeat velare caput sed mulier. Ad quod dupliciter accipi potest. Primo quidem quod velamen quod capiti supponitur designat partem alterius super caput existentis ordine nature: et ideo vir sub deo extrinsecus non debet velamen habere super caput ut ostendat se immediate deo subesse. mulier autem debet velamen habere. ut ostendat se deum alteri naturaliter subesse. Unde cessat obiectio de seruo et subdito: quod hec subiectio non est naturalis. Secundo ad ostendendum quod gloria dei non est occultanda sed reuelanda. gloria autem hominis est occultanda. vnde in **ps. Dominus non nobis: sed nos tuis dominus gloria****************

in epistolā I ad Corinthios XI

Lectio tertia.

Non enim vir ex muliere est. s; mulier ex viro. Et enim non est creatus vir propter mulierem. sed mulier propter virum. Ideo debet mulier velamen habere super caput suum. et propter angelos. Veritatem neque vir sine muliere neque mulier sine viro in domino. Nam sicut mulier de viro ita et vir pro muliere. Omnia autem ex deo. Vos ipsi iudicate. decet mulierem non velata orare deum. Nec ipsa natura docet vos. Vir quidem si comam nutriat ignominia est illi. mulier vero si comam nutriat gloria est illi. quoniam capilli pro velamine et dati sunt. Si quis autem videtur contentiosus esse non talem consuetudinem non habemus neque ecclesia dei.

Premiserat apulus quod mulier est gloria viri: quod hic probare intendit. Et circa hoc tria facit. Primo ponit probationem. Secundo assignat rationem eius quod dixerat ibi. Et enim non est creatus etc. Tertio infert conclusionem intentam ibi. Ideo debet etc. Circa primum considerandum est quod sicut supra dictum est. mulier dicitur gloria viri pro quanda derivatione et ideo ad hoc probandum subdit. Non enim prima scilicet rerum conditio vir est ex muliere scilicet formata. sed mulier ex viro. Dicitur enim gen. 2. Quod edificavit dominus deus costam quam tulerat de adam in muliere. De viro autem dicitur formavit dominus deus hominem de limo terre. Deinde de cu dicit Et enim etc. Assignat rationem eius quod dixerat. Ad cuius evidentiam considerandum est talis ordo perfecti et imperfecti quod imperfectum in vno et eodem subiecto prius est tempore quam perfectum. Prius enim aliquis homo est puer quam vir simpliciter tamen perfectum est prius imperfecto etiam tempore. Nam puer producit ex viro. Hec igitur est ratio quare mulier perfecta est ex viro quod perfectior est muliere quam ex hoc probat apostolus quod finis est perfectior eo quod est ad finem vir autem est finis mulieris. Et hoc est quod dicit. Et enim non est creatus vir propter mulierem sed mulier propter virum in adiutorium scilicet generationis: sicut patiens est propter agens et materia propter formam. Unde dicitur gen. 2. Non est bonum hominibus esse solum: factam est adiutorium simile sibi. Deinde cu dicit Ideo debet etc. Infert conclusionem intentam dicens: Ideo scilicet quia vir est ymago et gloria dei: mulier autem est gloria viri. mulier debet habere velamen super caput suum quando scilicet deo assistit orando vel propter orando. ut per hoc ostendatur quod non immediate subde deo. sed subijcitur etiam viro sub deo. hoc enim significat velamen quod capiti superponitur. Unde alia littera habet quod mulier debet habere potestatem super caput suum et idem est sensus. Nam velamen est signum potestatis sicut quod in psalms dicitur. Imposuisti homines super capita nostra. Deinde cu dicit. Et propter angelos etc. Assignat tertiam rationem quam sumitur ex parte angelorum dicens: Et etiam mulier debet habere velamen super caput suum propter angelos. Quod quidem dupliciter intelligi potest. Uno modo de ipsis angelis celestibus qui conventus fidelium visitare creduntur. precipue quando sacra mysteria celebrantur. Et ideo tunc tam mulieres quam viri ad reverentiam eorum honeste et ordinate se debent habere sicut in illud psalms. In conspectu angelorum psallam tibi. Alio modo potest intelligi sicut quod angeli dicuntur sacerdotes in quantum divina populo annuntiant sicut in illud 2. Cor. 2. Labia sacerdotis custodiant scientiam et legem requirent ex ore eius quod angelus

domini exercituum est. Debet ergo mulier velamen habere semper in ecclesia propter angelos id est propter sacerdotes duplici ratione. Primo quidem propter eorum reverentiam ad quam pertinet quod mulieres coram eis honeste se habeant. Unde dicitur Eccl. 7. Honora deum ex tota anima tua et honorifica sacerdotem illum. Secundo propter eorum cautela ne scilicet ex conspectu mulierum non velata ad concupiscentiam provocentur. Unde dicitur Eccl. 9. Virgines ne aspicias ne forte scilicet valzeris in decore illius. Aug. autem aliter exponit predicta. Ostendit enim quod tam mulier quam vir est ad ymaginem dei per hoc quod dicit ephe. 4. Renovamini spiritu mentis vestre et induite novum hominem qui renovatur in agnitione dei sicut ymaginem eius qui creavit eum ubi non est masculus et femina. Et sic patet quod ymago dei attenditur in homine sicut spiritum in quo non est differentia masculi et femine. et ideo mulier est ymago dei sicut et vir. Ex ipse enim dicit gen. 1. quod creavit deus hominem ad ymaginem suam masculum et feminam creavit eos. et ideo Aug. dicit hoc esse intelligendum in spirituali coniugio quod est in anima nostra in qua sicut supra dictum est sensualitas vel etiam inferior ratio se habet pro modum mulieris. ratio autem superior per modum viri in qua attenditur ymago dei. et sicut hoc mulier est ex viro et propter virum quod administratio rerum temporalium vel sensibilibus cui intendit inferior ratio vel etiam sensualitas debet deduci ex contemplatione eternorum que pertinent ad superiorem rationem et ad ea ordinari. et ideo mulier dicitur habere velamen vel potestatem super caput suum ad significandum quod circa temporalia dispensanda debet homo cohibitionem quandam et reservationem habere ne ultra modum homo progrediat in eis divilgendis. que quidem cohibitio circa amorem dei adhiberi non debet cum preceptum sit de utro. 6. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Nam circa desiderium finis non apponitur mensura quam necesse est apponi circa ea que sunt ad finem. Vnde dicitur enim sanitatem inducit quanto perfectior potest. non tamen dat medicinam quanto maior potest. sed secundum determinatam mensuram. Sic vir non debet habere velamen super caput. Et hoc debet propter angelos sanctos. quia sicut in gloria dicitur grauita est sanctis angelis sacra et pia significatio. Unde et Aug. dicit. 19. de civitate dei quod demones allicuntur quibusdam sensibilibus rebus. non sicut animalia cibis sed sicut spiritus signis. Deinde cu dicit Veritatem neque vir etc. excludit dubitationem que posset ex dictis oriri. Quia enim dixerat quod vir est gloria dei. mulier autem est gloria viri. posset aliquis credere vel quod mulier non esset ex deo vel quod non haberet potestatem in gratia. Unde primo hoc excludit dicens: Licet mulier sit gloria viri qui est gloria dei. verum tamen neque vir est in domino id est a domino productus sine muliere. neque mulier sine viro. virum enim deus fecit sicut illud gen. 1. Masculum et feminam creavit eos. Vel aliter. neque vir est sine muliere in domino id est in gratia domini nisi in Iesu christo. neque mulier sine viro quod uterque pro gratia dei saluatur sicut in illud gal. 3. Quicumque in christo baptizati estis christum induistis. Et postea subdit. Non est masculus neque femina sed differens in gratia christi. Secundo assignat rationem dicens: Nam sicut in prima rerum institutione mulier est de viro formata. ita et in subsequentibus generationibus vir pro muliere productus est sicut illud Job. 14. Homo natus de muliere. Nam prima productio hominis fuit sine viro et muliere quoniam deus formavit hominem de limo terre. eam de costa viri. ut ibidem legitur. Tertia autem est ex viro et muliere sicut abel natus est ex adam et eua ut legitur gen. 4. Quarta autem est ex muliere sine viro christi ex virgine sicut illud gal. 4. Misit deus filium suum factum ex muliere. Tertio ostendit rationem esse contententem dicens: Omnia autem ex deo quod scilicet et hoc ipsum quod mulier primo fuit ex viro. et hoc quod postmodum vir est ex muliere est ex operatione divina. Unde ad deum pertinent tam vir quam mulier. Cuius dicit Ro. 11.

in epistolā I ad Corinthios XI

de qb' ecclesia solennizat et q' coit' versant' in ore fidelium. sicut miseru' trinitatis natiuitas xpi et alia hmoi. Quedā dō indirecte p'ntet ad fidei disciplinā in q'ntu' scz ipa nō p'ponunt' vt p'p' se credē dā s' ex negatiōe eoz seqt' aliqd' p'riu' fidei sicut si neget' ysaac fuisse filius abrae. sequit' aliqd' cōtrariū fidelis sacra scripturā p'tinere aliqd' falsū. Ex istib' aut' nō iudicat' aliq's heretic' nisi adeo p'tinacit' p'seueret q' ab errore nō recedat etiā viso qd' ex hoc sequat'. sic igit' p'tinacia q' aliq's cōtēnit' in his q' sunt fidei directe v' l'idi recte subire iudiciū ecclie facit hoīem hereticū. tal' at' p'tinacia p'cedit ex radice sup'bie q' aliq's p'fert sensū suūz totū ecclie. In ap's dicit' i. ad thi. 6. Si q's alit' docz et nō acq' scit' san' s'monib' dñi n'ri ihu xpi. et ei q' s'm pietatē ē doct'ine sup'bus est nihil sciēs s'z languēs circa q'stiones et pugnās v'boū. **S**cdō p'siderādū ē quō oporteat hereses esse. Si enī oportunū ē hereticos esse. videt' q' sint cōmēdabiles et nō sint extirpādi. S'z dicit' dū ē q' dupl' de aliq' d' q' oportet illō ēē. Anō mō ex intētiōe illi' q' hoc agit p'ra si dicam' q' oportet iudicia ēē. q' s'z iudices iudicia exercētēs intēdit' iusticiā et pacē in reb' hūanis p'stituere. Alio mō ex intētiōe dei q' ēt mala ordiat' in bonū sicut p'fectionē tyrānoy ordinauit in gl'iam mariz. An Aug. dicit' in encheridion q' de' ē adeo bon' q' nullo mō p'mitte ret fieri aliqd' malū: nisi eēt adeo potēs q' de quolibz malo possit ellicere bonū. et fm hoc dicit' Mat. 18. Necesse ē vt veniat scādala. verūtamē vt hō illi p' que scādalu' veniunt. et fm hoc b' dicit' ap's q' oportz hereses ēē ex eo q' de us maliciā hereticoy ordinauit in bonū fidelium. Et hoc dicit' p'mo qdē ad maiorē declarationē veritat'. An dicit' aug. in glo. ab aduersario mora q'stio discendi existit occasio. Multa q'ppe ad fidē catholicā p'tinētia dū hereticoy calidā inquietudine excogitatur vt aduersus eos de fedi possint: et p'ndant' diligēt' et intelligunt' clar' et p'dicant' in stanti'. An et puer. 27. Ferrū ferro acuit' et hō exacuit' facit' amici sui. Scdō ad māifestādā s'firmitatē fidei i his q' recte credūt'. Et hoc est q' b' subdit' ap's. At q' p'bat' id ē approbat' sunt a deo. māifesti s'nt in vobis id est int' vos Sap. 3. Tan q' aurū in fornace p'bauit illos. Deinde cū dicit' Cōuenientib' q' vob' rē. redarguit eos de r'tio deslito. q' s'z peccabāt in modo et ordie sumēdi eoz xpi. Et p'or totū qd' sequit' dupl' exponit. Scdm at' p'mā expōsitiōne redarguunt' de hoc q' eoz xpi p'ra accipiebant. Circa hoc ergo quatuor facit'. P'rio p'or detrimētū qd' iurebāt. Scdūdo p'or culpā ibi. Anusq'sq's em' rē. T'rtio inq'rit de causa culpe ibi. Nunqd' domos rē. Quarto cōcludit eoz vitupatiōes ibi. Quid dicit' vob' rē. Dicit' q' p'mo ita. Cōuenientib' vob' scissure s'nt int' vos. Ergo cōuenientib' vob' in vnu' corp'e nō aīo. Itā ad hoc aduenist' qd' nō est id est nō licet v' nō cōpetit vob' dñicā cenā manducare id est sumere eucharisticū sacramētū qd' dñs in cena discipul' dedit. Hoc ē sacramētū vt aug. dicit' sup' Jo. hānem est sacramētū vnitat' et charitat'. Et ideo nō cōpetit dissentientib' Can. 5. Comedite amici et bibite et i' ebriam' charissimū. Al' mel' p'or referri ad ea q' sequunt'. vt sit sensus. Nō solū cōuenientib' vob' scissure s'nt int' vos sed cōuenientib' vob' scissure s'nt int' p'nti hoc determinatū habetis q' nō ē id ē nō licet vobis dñicā cenā māducare ad quā p'ra accedit'. Quia em' dñs discipul' suis post cenā hoc sacramētū tradidit vt legit' Mat. 26. volebāt etiā corinthij post cōmunez cenā s'ere eoz xpi. S'z dñs hoc rōnabilt' fecit. p'p' tria. P'rio qdē q' ordie cōgruo figura p'cedit veritatē. Agn' aut' paschal' erat figura siue vmbra hui' sacramēti Et ideo post cenā agni paschal' xps hoc sacramētū dedit. Dicit' em' colo. 2. de oib' legalib' q' sunt vmbra futuror' corpus aut' xps. Scdō vt ex hoc sacramētō statim ad passionē trāsiret cui' hoc sacramētū ē memo-

riale. Et ideo dixit discipulis Surgite eamus hinc scz ad passionē. T'rtio vt arti' iprimere hoc sacramētū cordi' bus discipuloy qb' ipm' tradidit in vltio suo recessu'. S'z in reuerētiā tāti sacramēti postmodū ecclia instituit q' non nisi a ieiunio sumat' a q' excipiunt' s'firmi q' in necessitate q' leges nō h'z p'nt' nō ieiunio sumere eoz xpi. Quia dō aq' nō soluit ieiunium Estimauerunt q'daz q' post potū aq' possz aliq's sumere hoc sacramētū p'fctū q' vt dicunt aq' nō nutrit sicut nec aliq's aliud simplex elemētū. Quāuis at' aq' s'z nō nutrit et ob hoc nō soluat ieiunium ecclie: fm q' dicunt aliq' ieiunantes. nutrit tū alijs admixta et ideo soluit ieiunium nature et fm hoc dicunt aliq' ieiunio q' s'z eadē die nihil s'pserūt nec cibi nec pot'. Et q' reliq' cibi q' in ore remanēt sumunt' p' modū saluie. hoc nō impedit aliq's ēē ieiunos. s'nt et nō impedit aliq's ēē ieiunos si tota nocte nihil dormierit vel si etiā nō sint plene digesti vūm eadez die omnino cibi vel pot' nihil s'pserint. An q' p'ncipiū diei est sumēdū fm vsum ecclie a media nocte ideo quicūq's post mediā noctē aliqd' s'pserit q'ntūq's modicum cibi v' potus nō potest eadē die sumere hoc sacramētū. Deinde cū dicit' Anusq'sq's em' rē. p'or culpam et p'mo s'z peccabāt in deū. Scdō p'nt' peccabāt in p'ximū ibi. Et alius qdē rē. Dicit' ergo p'rio Ideo dico q' nō licet vobis dominicā cenā māducare q' vnusq'sq's v'm s'psumit id ē ante sumit suā cenā scz ciboy cōmuniū ad māducādū. Quilibet em' eoz portabat ad eccliam fercula p'parata et comedebat q'libz seorsū anteq' sumeret sacra misteria. Deinde. 4. Separatū ē cōmuniū eoz nūc interibūt. Ecc. 11. dicit' in p'fona p'ci Inueni req'em mibi et comedebā de bonis meis solus. Deinde cū dicit' Et al' qdē rē. Arguit culpā eoz rū in q'ntū erat p'ra p'ximū. Diuites em' laute comedebāt in ecclia et bibebāt v'q's ad ebrietatē. paupib' at' nihil dabāt ita q' remanebāt esurientes Et hoc est qd' dicit' Et al' qd' dicit' esurit scz paup' q' nō habuit vñ sibi p'parat. alē aut' eoz est scz viues q' sup'flue comedebat et bibebat. Id qd' dicit' Reemie. 8. Comedite pinguiat' bibite nullū et mittite p'tes eis q' nō p'parauerūt sibi Job. 31. Si comedi buccellā meā sol' et nō comedit pupill' ex ea. Deinde cum dicit' Nunqd' domos rē. Inq'rit de ea hui' d'p'e. Et p'rio excludit cām p' quā poterāt excusari. Nō em' ē licitū domū dei q' ē deputata sacris v'sib': cōib' v'sib' applicat'. vñ et dñs Jo. 2. et iacēs emētes et p'cedētes de tēplo dixit. Domus mea dom' orōis vocabit'. vos at' fecist' eā domū negotiatiōis. Et aug. dicit' in reglā. In oratorio nemo aliqd' faciat nisi ad qd' factū ē: vñ et nomē accepit. tñ p'p' necessitatē qñ. s. aliq's aliā domū nō inueniret licite possz ecclia vti ad māducādū vel ad altos hmoi licitos v'sus. hāc q' excusatiōes excludit ap's dicit' Nunqd' nō habet' domos scz p'p'rias ad māducādū et bibēdū. vt p'p' hoc excusēmi si in ecclia quiniā celebrat' q' debet' in p'p'rijs domib' facere. An et Luc. 9. dicit' q' leui fecit xpo quiniū magnū in domo sua. Scdō cū dicit' Aut ecclia dei rē. Afferit cām q' eos inexcusabiles reddit. q' p'ria est p'p'ri' ecclie dei. Et hanc p'or dicit' Aut ecclia dei p'p'ri' et ideo in ecclia p'su amittis cenā v'ram ad māducādū. Et p'or h' sumi ecclia tā p'p'riatōe fidelium q' etiā p' domo sacra q' nō est p'p'riatōe v' fm illō ps. Domū tuā decet sc'ritudo. Et Je. 7. Nunqd' spelūca latronū facta ē dom' ista in q' iuocātū ē nomen meū in oculis v'ris. Isti aut' virūq's p'p'riatōe dū p'ite p'p'riatū fidelium in loco sacro cōmuniā celebrabāt. Scdō ponit p'p'riū p'rimoy i hoc q' subdit'. Et p'nditis eos q' nō habēt. In hoc em' paupes erubescēbāt q' ipi esuriebāt in cōspectu tot' multitudis alijs laute comedētib' et bibētib'. Dicit' at' puer. 17. Qui d'spicit pauperē exprobrat sc'dō ei'. Et Ecc. 4. Alas esuriētē ne despexerit. Deinde cū dicit' Quid dicit' rē. cōcludit eoz vitupatiōes dicit'. Quid

Explanatio sancti Thome

dicā vobis ex consideratōe p̄dictorū. **Quid** laudo vos? Et r̄ndet. Et si in alijs factis laudo vos. in hoc tñ facto non laudo. Et est aduertēdū q̄. s̄. dñi de habitu mulierū loq̄re tur saltē yronice laudauit eos dicēs: laudo vos q̄ p̄ omnia mei. **Hic** dñs nec yronice vult eos laudat q̄ in grauio rib⁹ delictis nullo mō sūt pctōres palpandi. **Quā** t̄ in ps̄. 57. **Quā** laudat pctōr in desiderijs aie sue t̄ iniqu⁹ b̄ndit c̄t̄. exacerbauit dñm pctōr. **Et** **Eccl̄. 3.** Popule me⁹ q̄ bea tū te dicūt ip̄i te d̄cipiūt. s̄z aliaz dñs expositionē arguunt de alia culpa. In p̄mitiua em̄ ecclesia fideles panē t̄ vinū offerēbat q̄ p̄secrabāt in sāguinē t̄ corp⁹ xp̄i. q̄b⁹ iā p̄ira tis diuites q̄ multa obtulerāt eadē sibi repetēbat. t̄ sic ip̄i habūdane sumebāt paup̄ib⁹ nihil sumētib⁹ q̄ nihil obtu lerāt. De hac q̄ culpa apostol⁹ eos h̄ rep̄hēdit dicēs: **Cor̄. 10.** nēc̄tib⁹ vobis in vñū iā nō ē id ē nō p̄stigit inē vos dñs eā cenā māducare. **Cena** em̄ dñi ē cōis ion familie. vnus q̄q̄ at v̄m sumit eā nō q̄si cōmunē s̄z quasi p̄pria. vñ s̄bi vult v̄dicare q̄ deo obtulit. t̄ hoc ē q̄b̄ subdit. **Am̄. 5.** q̄q̄ p̄sumit. i. p̄sumptuose attēptat ad māducandū cenā sc̄z vñ. i. panē t̄ vinū p̄secratū quasi suā. i. quasi p̄pria v̄dit c̄s. s̄. ea q̄ p̄secrata sūt dñi in suos v̄lus. **Et** ita sequit̄ q̄ ali⁹. s̄. paup̄ q̄ nihil obtulit c̄surit nihil. s̄. sumēs de p̄secra tis. **Ali⁹** at. s̄. diuites qui multa obtulit c̄bri⁹ ē ad l̄ram p̄ p̄ter hoc q̄ nimīū s̄psit de v̄io p̄secrato quod. s̄. quasi p̄ p̄p̄riū repositit. **Sz** videt̄ hoc eē ip̄ossibile quod de v̄ino p̄secrato aliquis t̄briet̄ vel etiā nutriat de pane. q̄m̄ post p̄secrationē sub specie⁹ panis t̄ vini nihil remanet nisi substātia corp̄is xp̄i t̄ sāguis q̄ nō p̄t̄ querti in corp⁹ hōz minis: ad hoc q̄ ex eis nutriat aut t̄briet̄. **Dicit** q̄ quidā q̄ hoc nō fit p̄ aliquā p̄uersionē s̄z p̄ solā imutationē l̄esu um homis ab accidētib⁹ panis t̄ vini q̄ remanēt post p̄se crationē. **Cō**suenerūt em̄ homines ex solo ciborū odore cō fortari t̄ ex multo odore vini stupefieri t̄ quasi inebriari. **Sed** p̄fortatio vel stupefactio q̄ p̄uēit ex sola imutatione sensus v̄uo t̄pe durat. cū tñ post p̄secrationē panis aut vis ni s̄ v̄inū in magna q̄titate sumeret̄ aut panis v̄iu susten taret̄ hō p̄p̄ panē aut stupeficeret̄ p̄p̄ v̄inum. **Et** p̄terea māifestū ē q̄ panis p̄secrat⁹ in aliaz substātiā cōuerti p̄t̄ ex hoc q̄ p̄ putrefactiōz s̄foluit̄ i pulueres. aut p̄ v̄ultio nē in cineres cū ad nutriendū nihil aliud requirat̄ q̄ q̄ cis bus cōuertat̄ in substātiā nutriti. **Quidā** q̄ p̄fuerunt q̄ panis aut v̄inū p̄secratū p̄t̄ querti in aliud t̄ sic nutrit̄ q̄ remanet̄ ibi substātia p̄is aut v̄ini cū substātia corp̄is xp̄i t̄ sāguis. **Sz** hoc repugnat̄ v̄bis scripture. **Nō** em̄ ve ri eēt q̄ dñs dicit̄ **Mat. 26.** hoc est em̄ corp⁹ meū q̄ hoc demōstratū ē p̄is. s̄z pot̄ eēt dicit̄ dñs. i. in hoc loco est corp⁹ meū. **Et** p̄terea corp⁹ xp̄i nō incipit eē i hoc sacramē to p̄ loci mutationē q̄ iā desineret̄ esse in celo. **Quā** relinq̄ turq̄ ibi incipiat̄ esse p̄ cōuersionē alteri⁹. i. panis in ip̄m vñ non p̄t̄ esse q̄ remaneat̄ substātia panis. **Et** ideo alij dixerūt q̄ remanet̄ ibi forma substātiālis panis ad quā p̄ tinct̄ opatio rei t̄ ideo nutrit̄ sicut t̄ panis nutrit̄. **Sed** hoc nō p̄t̄ esse q̄ nutrit̄ est cōuerti in substātiā nutriti. quod nō cōpetit nutrimento rōe forme cui⁹ est agere. sed magis rōe materie cui⁹ est pati. **Quā** si ess̄z ibi forma sub stātiālis panis nup̄rire nō poss̄z. **Alij** dñs dixerunt q̄ aer circumstās quertit̄ vel in substātiā nutriti v̄ in quodcūq̄ aliud h̄ mōi. sed hoc nō poss̄z fieri absq̄ m̄ta cōdēlatiōe aeris q̄ sensui latere nō poss̄z. **Et** ideo alij dixerunt q̄ di uina virtute ad hoc sacramentūz nō dēphendat̄ i b̄n̄ot p̄uersionib⁹ redit̄ substātia panis t̄ vini. s̄z hoc vidēte esse poss̄zibile q̄ cuz substātia p̄is cōuērsā sit in corp⁹ xp̄i non videt̄ q̄ possit̄ substātia panis redire nisi cōuērsio corpus xp̄i cōuērtet̄ in panem. **Et** p̄terea si substātia p̄is redit̄ aut hoc est manentib⁹ accētib⁹ p̄is t̄ sic simul erit̄ ibi s̄b stātia panis t̄ substātia corp̄is xp̄i quod. s̄. ip̄robatum est

Nā tā v̄su est ibi substātia corp̄is xp̄i q̄ diu species manet̄. **Aut** redit̄ specie⁹ nō manētib⁹ quod etiā ē ip̄ossibile. q̄ sic esset̄ substātia panis absq̄ p̄p̄rijs accētib⁹ nisi forte i telligat̄ q̄ deus em̄io cōuērsiōis causaret̄ ibi quādā mate riā q̄ sit subiectum hui⁹ cōuērsiōis. **Sz** meli⁹ est vt̄ dicat̄ q̄ sicut virtute p̄secratiōis miraculose cōfert̄ specie⁹ p̄is t̄ vini vt̄ substātiā sine subiecto ad modum substātie. ita ēt eis miraculose cōfert̄ ex cōsequēti q̄ agat̄ t̄ patianē quic quid agere aut pati poss̄z substātia panis aut vini si adē set. **Et** hac rōe species ille p̄is t̄ vini p̄t̄ nutrit̄ t̄ t̄briat̄ re. sicut si esset̄ ibi substātia panis t̄ vini. **Cetera** nō mutā tur a prima expositione.

Lectio quinta.

Ego em̄ accepit̄ a dño q̄b⁹ t̄ tradidi vo bis: q̄m̄ dñs iesus i q̄ nocte tradebat̄ accepit̄ panem: t̄ gr̄as agēs fregit t̄ dixit̄. Accipite t̄ māducate hoc ē corp⁹ meū q̄b⁹ p̄ vobis tradet̄. **Hoc** facite i meam cōme morationē.

Post q̄ apl̄us redarguit̄ corinthiorū inordinatiōes q̄s cō m̄tēbat̄ p̄ueniēdo ad eucharistie sacramētū sumēdū: hic agit de ip̄o sacramēto. t̄ p̄rio agit de dignitate hui⁹ sacra mēti. **Secūdo** iducit̄ fideles ad reuerentē sumēdū ibi. **Itaq̄** q̄cunq̄ māducauerit̄ t̄c. **Circa** p̄mū duo facit̄. **P̄rio** com mēdat̄ auctoritatē doctrine quā datur⁹ ē. **Secūdo** p̄t̄ doctri nā de dignitate hui⁹ sacramēti ibi. **Quā** dñs n̄r t̄c. **Cir ca** p̄mū duo facit̄. **P̄rio** comēdat̄ auctoritatē doctrine ex p̄te actoris q̄ est̄ xp̄s dicit̄: **Dixi** q̄ iā nō est̄ vobis dñicaz cenā māducare. sacramētū eucharistie dñicā cenā vocans. **Ego** em̄ accepit̄ a dño sc̄z xp̄o q̄ est̄ actor hui⁹ doctrine nō ab aliquo puro homie. **gal. 1.** **Paul⁹** apl̄us nō ab hominib⁹ neq̄ p̄ hoies s̄z p̄ iēsū xp̄s heb. 1. **Qui** cū instiūtū accepiss̄ enarrari p̄ dñm t̄c. **Secūdo** comēdat̄ auctoritatē doctrine ex p̄te ministri q̄ est̄ ip̄e paulus cū subdit̄. q̄b⁹ t̄ tradidi vobis **Eccl̄. 21.** **Que** audiui a dño exercitū d̄o ihs̄l̄ ānciāui vo bis **Sap. 7.** **Quam** sine fictiōe didici t̄ sine iuidia cōico. **Deinde** cū dicit̄. **Quā** dñs iesus comēdat̄ dignitatē hui⁹ sacramēti tradēs institutionē ip̄i. **Et** p̄mo p̄t̄ insti tutionē. **Secūdo** t̄ps institutiōis cū dicit̄. **In** qua nocte tra debat̄ t̄c. **Tertio** modū institutiōis ibi. **Accipit̄** panem t̄c. **Institutor** autem sacramēti est̄ ip̄e xp̄s. **Quā** dicit̄. **Quā** dñs n̄r iesus xp̄s t̄c. **Dicit̄** est̄ em̄. s̄. cū de baptismo age ret̄ q̄ xp̄s in sacramētis h̄z excellētē p̄t̄atē ad quā quatu or p̄t̄inet̄. **P̄rio** q̄dē q̄ v̄t̄ t̄ meritū ei⁹ opaf̄ in sacramē tis. **Secūdo** q̄ in nomie ei⁹ sc̄tificet̄ sacramētū. **Tertio** q̄ effectū sacramēti sine sacramēto p̄bet̄ p̄t̄. **Quarto** institutio noui sacramēti. **Specialit̄** tñ q̄gruebat̄ vt̄ hoc sacramētū ip̄e in sua p̄sona institueret̄ in quo corp⁹ t̄ sāguis eius cō munit̄. **Quā** t̄ ip̄e dicit̄ **Job. 6.** **Panis** quē ego dabo vo bis caro mea ē p̄ mōi vita. **Deinde** cū dicit̄ **Qua** nocte tradebat̄ **Describit̄** t̄ps institutiōis hui⁹ sacramēti q̄b⁹ dē cōgruū fuit̄. **P̄rio** q̄dē q̄m̄ ad qualitātē ip̄is **Fuit** em̄ in nocte. **Per** virtutē em̄ hui⁹ sacramēti aia illūiat̄. **Quā** 1. reg. 14. dicit̄ q̄ **Jonathas** it̄nix virgā in sanū mellis t̄ quertit̄ manū suaz ad os suū. t̄ illūiat̄ s̄r̄ oculi ei⁹. **p̄p̄** q̄b⁹ t̄ i ps̄. dicit̄. **Mox** illūiatio mea i delictijs meis. **Secūdo** q̄ tū ad negociū q̄d in illo t̄pe gerebat̄. q̄ sc̄z q̄m̄ tradēbatur ad passiōē p̄ quā trāsiuit̄ ad patrē hoc sacramētūz q̄d est̄ memoziale passiōis instituit̄. **Quā** dicit̄ **Eccl̄. 22.** **Trāsi** hōz spes t̄ orna mēsā t̄ q̄ in manu habes ciba ceteros. **De inde** cū dicit̄ **Accipit̄** panē t̄c. **Quēdit̄** modū institutiōis t̄ p̄mo p̄t̄ ea q̄ fecit̄ t̄ dixit̄ xp̄s institūdo hoc sacramē tū. **Secūdo** exp̄t̄ ibi. **Quotiens** cūq̄ em̄ t̄c. **Circa** p̄mūz duo facit̄. **P̄rimo** agit de institutiōe sacramēti hui⁹ q̄m̄

in epistolā I ad Corinthios XI

ad corp^o xpi. Secūdo q̄tū ad ei^o sanguinē ibi. Similit^r et cali
cē et. Circa p̄mū an expositionē lre oportz p̄rio p̄siderar
necessitatē institutiōis hui^o sacramēti. Est autē sciēdū qz
sacramēta instituta sūt p̄p̄t necessitatē vite spūalē. Et quia
corporalia sūt q̄dā similitudines spūalū oportet sacramen-
ta p̄porzionari q̄s q̄ sūt necessaria ad vitā corporalē. In
qua p̄mo inuenit generatio cui p̄porzionatē baptisimus p̄
quē regenerat aliq̄s in vitā spūalē. Secūdo ad vitā corpora-
lē requirit augmētū. p̄ qd aliq̄s p̄ducit ad q̄titatē et virtutē
p̄fectā et hui^o p̄porzionatē sacramētū p̄firmatiōis in q̄ spū-
ritualit^r dāt ad robur. Tertio ad vitā corporalē requiritur
alimētū. p̄ qd corp^o hominū sustentat. Et sicut vita spūalē
p̄ sacramētū eucharistie reficit fm illō. In loco pascoe ibi
me collocauit. sup aquā r̄fectiōis educauit me. Et autē
notandū qz generās nō p̄iungit genitō fm substantiā s̄z s̄-
lū fm virtutē. s̄z cib^o p̄iungit nutritō fm substantiā. Cū in
sacramētō baptisimū quo xps regenerat ad salutē nō ē ipse
xps fm suā substantiā: s̄z solū fm suā virtutē. S̄z in sacra-
mento eucharistie qd est spūale alimētū xps est fm suā
substantiā. Cōtinēt autē sub alia specie p̄p̄t tria. P̄rio qz
dem ne esset horribile fidelib^o sumētib^o hoc sacramētū s̄z
in p̄p̄ria specie carnē hominū ederent et sanguinē biberēt
Secūdo ne hoc ip̄m esset verisibile infidelib^o. Tertio vt cre-
deret meritū fidei q̄ p̄stitit in hoc qz credunt ea q̄ nō vidēt
tur. Tradit autē hoc sacramētū sub duplici specie p̄p̄t tria.
P̄rio qdē p̄p̄t ei^o p̄fectionē qz cum sit spūitūal^r re-
fectiōib^o habet spūitūalem cibū et spūitūalem potū. Hā
et corporal^r refectiō nō p̄ficiat sine potū et cibo. Cū r̄. s̄. 10. et
cū est qz omnes eādē escā spūitūalem māducauerunt et
omnes eundē potū spūitūalem biberūt. Hā et corporal^r re-
fectiō nō p̄ficiat sine cibo et potū. Secūdo p̄p̄t ei^o significatio-
nem. Est em̄ memoriale dñice passiōis p̄ quam sanguis
xpi fuit sepat^r a corpore. et ideo in hoc sacramento seorsū offer-
tur sanguis a corpore. Tertio p̄p̄t hui^o sacramenti effectū
salutarem. Valēt em̄ ad salutem corpis et ideo offerēt cor-
pus et valet ad salutē aīe. et ideo offerēt sanguis. Nam aīa
in sanguinē est vt dicit gen. 9. Offerēt autē specialit^r hoc sa-
cramētū sub specie panis et vini. p̄mo qdē qz pane et vie
nō cōmuni^r vtunt homines ad suam refectionē. Et ideo af-
sumunt in sacramento hoc sicut aqua ad ablutiōem in ba-
ptisimo et oleum ad vnctionem. Secūdo p̄p̄t virtutē hui^o sa-
cramenti. Nam panis p̄firmat cor hominū. vinum vō leti-
ficat. Tertio qz panis qz ex multis granis fit et vini ex mul-
tis vuis significat ecclesie vnitatē q̄ p̄stituit ex multis s̄z
delib^o. Est autē hęc eucharistia specialit^r sacramētū vni-
tatis et charitatis vt dicit Aug. sup Job. His autē visis cir-
ca lre expositionē. P̄rio p̄siderandum est qd xp̄s fecerit.
Secūdo qd dixerit ibi. Et dixit r̄. Tria autē fecit. P̄rio
mum qdē designat cum dicit. Accipit panem. p̄ qd duo
significari p̄t. P̄rio qdē qz ipse voluntarie passiōē ac-
cepit. cui^o hoc sacramētū est memoriale s̄z illō. Et. 53.
Oblat^r est qz ipse voluit. Secūdo p̄t significari qz ipse acce-
pit a p̄re potestatem p̄ficiendi hoc sacramētum s̄z illud
Mat. 11. Quia tradita sunt mibi a p̄re meo. Secūdo tangit
cuz dicit Et gr̄as agens In q̄ dāt nob exemplū gr̄as agen-
di de oib^o q̄ nob viuunt^r dāt fm illud. 1. ad thes. vl. In
oib^o gr̄as agite. Tertius tangit cū dicit Fregit. Et. 58.
Frange esurienti panem tuū. S̄z videt hoc esse fr̄ium
vsū ecclēie s̄z quā p̄r̄ p̄secrat corp^o xpi et postea frangit h
autem s̄z qz p̄r̄ fregit postea prulit vba p̄secratiōis. Et
ideo qdā dixerūt qz xps p̄secrauit p̄r̄ vba alijs: et postea
prulit vba q̄b^o nos p̄secram^o. S̄z hoc nō p̄t esse qz sa-
cerdos vuz p̄secrat nō p̄ferit ista vba q̄si ex p̄sōa sua. s̄z qz
si ex p̄sōa xpi p̄secrans. Cū manifestum est qz cū dicit vba
q̄b^o nos p̄secram^o et xps p̄secrauit. Et ideo dicendum est
qz hoc qd h dicit Et dixit nō ē sumēdū p̄nter q̄si xps acce-

pit panē et gr̄as agēs fregit et postea dixerit vba q̄ sequā-
tur s̄z cōcomitant^r qz dū accepit p̄ se panem gratias agens
fregit et dixit. Et ideo cū Mat. 26. dicit qz iesus accepit
panē et bñdixit ac fregit Ap̄lus nō curauit h de bñditiōe
facere mētionē intelligēs nihil aliū eē illā bñditiōem q̄
hoc qd dñs dixit hoc est corp^o meū. Deinde cū dicit Et
dixit. Ostēdit qd xps dixerit institūdo hoc sacramētum
In vba s̄t p̄mo qdē inuixit sacramēti vsū. Secūdo exp̄ssit
sacramēti v̄tutē. Tertio docuit misteriu. Cū qdē sacra-
menti inuixit dicit: Accipite. quasi diceret nō ex potesta-
te. vl merito hūano cōpetit vob vsus hui^o sacramēti. s̄z ex
eminētī di bñficio Sap. 16. Anglōz esca nutriuiti popu-
lū tuū dñe. s̄. 4. Quid habes qd nō accepisti. Et dēmi-
nar specie vsus cū dicit Et māducate. Job. 6. Nisi mādu-
caueris carnē filij hoīs. Job. 31. Si nō dixerit viri taber-
naculi mei q̄s det de carnib^o ei^o vt saturerur. Sciēdum
est tū qz hęc vba nō sūt de forma p̄secratiōis. Est em̄ hęc
differētia int̄ hęc et alia sacramēta. qz alia sacramēta p̄fici-
unt nō qdē in p̄secratiōe materie s̄z in vsu materie p̄secra-
te. sicut in ablutiōe aq̄: aut in vnctiōe olei: seu crismatis.
et hoc ideo qz in materijs alioz sacramētoz nō est aliqua
natura rōnalis q̄ sit gr̄e factificāt^r susceptiua. et ideo i for-
ma alioz sacramētoz fit mētiō de vsu sacramēti sicut
dicit Ego te baptizo vl p̄firmo te crismate salut^r r̄. Sed
hoc sacramētū p̄ficiat in ip̄a p̄secratiōe materie in qua p̄r̄-
netur ipse xps q̄ est finis totū gr̄e factificāt^r. Et ideo vba
q̄ p̄tinet ad vsū sacramēti nō sūt de substantiā forme. s̄z solū
illa q̄ p̄tinet v̄tutē et p̄tinetiā sacramēti q̄ p̄nter p̄dīt sub-
dens hoc est corp^o meū. Circa q̄ vba tria oportet p̄sī-
rare. P̄rio qdē de re significata p̄ hęc vba qz sc̄s sit ibi cor-
pus xpi. Secūdo de v̄tutē hui^o locutiōis. Tertio v̄tutē
hec sit p̄ueniēs forma hui^o sacramēti. Circa p̄mū p̄siderā-
dū est qz qdā dixerūt corp^o xpi nō eē in hoc sacramento fm
v̄tutē s̄z solū sicut i signo. sic exponētēs qd h dicit. Hoc
est corp^o meū id est hoc est signū et figura corpis mei sicut
r̄. s̄. 10. dicitū est. petra autē erat xps id ē figura xpi. Sed
hoc est hereticū cū exp̄ssit dñs dicit Job. 6. Caro mea ve-
re est cib^o et sanguis me^o vere est pot^o. Cū alij dixerūt qz ē
ibi vere corp^o xpi. s̄z simul cū substantiā panis qd est ip̄s
bile vt. s̄. ostēditū est. Cū alij dixerūt qz est ibi solū corpus
xpi substantiā panis nō remanētē q̄ annihilat^r vl in p̄iacētē
materiā r̄soluit. Sed hoc nō p̄t eē qz sicut Aug. dicit in
libro. 83. q. De^o nō auctor r̄dēdi in nō eē. Secūdo qz etiā
p̄ hęc positionē tollit hoc qz substantiā panis conuertat^r in
corp^o xpi et sic cū corp^o xpi nō incipiat eē i hoc sacramento
p̄ quersionē alteri^o i ip̄z r̄clinq̄t qz incipiat ibi eē p̄ motū lo-
calē qd ē ip̄sibile vt. s̄. dicitū est. Oportet igit dicit^r qz
corp^o xpi vere sit i hoc sacramento p̄ quersionē panis in ip̄z.
Cōsiderādū tū qz hęc quersio differt ab oib^o quersioib^o q̄
sunt in natura. Actiō em̄ nature p̄suppōit materiā et ideo
eius actiō nō se extēdit nisi ad imutādū aliqd fm formā
vl substantiāle vl accidētāle. Unde oīs quersio natural^r di-
cit^r eē format. Sed de^o q̄ facit hęc cōuersionē est actor ma-
terie et forme. et ideo tota substantiā panis materia nō reman-
nētē: p̄t cōuerti in totā substantiā corp^o xpi. Et qz ma-
teria est indiuiduatiōis p̄ncipiū: totū hoc indiuiduū signa-
tū qd est substantiā p̄claris quertit in aliā substantiā p̄ticu-
larē. p̄pter qd dicit ista cōuersio substantiā seu trāssubsta-
ciatio. Cōtingit igit in hac quersioe p̄riū ei^o qd accidit in
cōuersionib^o naturalib^o in q̄bus manētē subiecto fit trans-
mutatio interdū circa accidētā. hic autē trāsmutata substā-
tia manēt accidētā sine subiecto virtute diuina q̄ sic causa
prima sustētat ea sine cū materie q̄ est substantiā causata ad
hoc qz corp^o xpi et sanguis sumāt in specie aliena ratiōi-
bus supradictis. et qz ordine quodā accidētā referunt ad
substantiā. ideo dimensioes sine subiecto remanent et alia

Explanatio sancti Thome

accidentia remanēt in ipſis dimensionib⁹ ſicut in ſubiecto
Si autē ſub illis dimensionib⁹ in illa ſubſtātia remaneat ni
ſi corpus xp̄i oubiū pōt eſſe de fractiōibus hoſtie cōſecra
te. cū corpus xp̄i gloriſicātū ſit. ⁊ p cōſequens inſtrāgibile
Unde nō pōt hūc fractiōi ſubſtare. ſz nec etiā aliū pōt ſin
gi qđ ſubſiſter. qz ſacramētū veritatis non decet aliqua ſi
ctio. Unde nihil ſenſu p̄cipit in hoc ſacramēto qđ non ſit
ibi ſm veritatē. Sensibilia em̄ p ſe ſunt qualitates q̄ qđē
remanēt ſicut prius fuerāt in hoc ſacramēto vt eſt dictū
Et ideo alij dixerunt q̄ eſt qđē ibi vere fractio ſine ſubie
cto. vnde nihil ibi frangit. Sed nec hoc dici pōt. qz cum
fractio ſit in genere paſſionis q̄ habet debilit⁹ eſſe q̄ qua
litas nō pōt eſſe in hoc ſacramēto ſine ſubiecto ſic nec
qualitas. Tū reſtat dicendū q̄ fractio illa ſādā ſic in ſub
iecto in dimensionib⁹ panis ⁊ vini remanentib⁹. corp⁹ autē
xp̄i nō attingit ab hui⁹ fractiōe qz totū remanet ſub quali
bet pte dimensionū diuſar. Qđ quidē hoc mō considera
ri pōt. Nā corp⁹ xp̄i eſt in hoc ſacramēto ex cōuerſiōe ſub
ſtante panis in ip̄m. Non autē ſit cōuerſio ratione dimen
ſionū. Nā dimensiones panis remanent. ſed ſolū ratione
ſubſtantie. Unde ⁊ corp⁹ xp̄i eſt ibi rōe ſue ſubſtantie. non
autē rōe ſuar dimensionū. Ite dimensiones ei⁹ ſunt ibi ex cō
ſequenti in q̄tū nō ſeparant a ſubſtātia ipſius. Quantū autē
ad naturā ſubſtantie p̄inet tota eſt ſub qualibet pte dimen
ſionū. Unde ſicut ante cōſecrationē tota veritas ſubſtā
tie ⁊ natura panis erat ſub qualibet pte dimensionum: ita
poſt cōſecrationē totū corp⁹ xp̄i eſt ſub qualibz pte p̄tis
diuſi. Significat autē hoſtie cōſecrate diuſio. p̄mo qđem
paſſionē xp̄i p quā corp⁹ eius fuit vulneribus fractū ſz il
lud p̄. Foderūt man⁹ meas ⁊ pedes meos. Secūdo di
ſtributionē donoz xp̄i ex ip̄o p̄grediētū ſm illd̄ ſfra. 12.
Diuiſiones gratia ⁊ ſunt. Tertio diuerſas ptes eccleſie.
Nā eoꝝ q̄ ſūt mēbra xp̄i qđā adhuc i hoc mōdo pegrinant
qđā viuūt i glia cū xp̄o ⁊ q̄tū ad aliaz ⁊ q̄tū ad corp⁹. qđaz
autē expectāt finalē reſurrectiōis i fine mōdi ⁊ hoc ſignificat
diuſio hoſtie in tres ptes. ¶ Secūdo cōſiderandū ē de
veritate hui⁹ locutiōis. videt̄ em̄ hec locutio eſſe falſa. Hoc
eſt corpus meū. Cōuerſio em̄ panis in corp⁹ xp̄i ſit in ter
mino plationis hoz vboꝝ. Tunc em̄ cōplet ſignificatio
huius locutiōis. Forme em̄ ſacramentoz ſignificādo ef
ficiunt: ⁊ ideo ſequit̄ q̄ in p̄ncipio locutiōis qñ dicit̄ q̄
non ſit ibi corp⁹ xp̄i. ſed ſola ſubſtātia panis que demon
ſtrat̄ p hoc p̄nomen: hoc. qđ eſt demonſtratiū ſubſtātie
Idem eſt ergo hoc cum dicit̄. Hoc eſt corp⁹ meū. ac ſi di
ceret ſubſtātia panis eſt corp⁹ meū quod manifeſte falſū
eſt. Dixerunt ergo qđā qz ſacerdos hec vba materialiter
⁊ reſtatiue p̄fert ex p̄ſona xp̄i. ⁊ ideo demonſtratio huius
p̄nominis nō refer̄ ad p̄ſentē materiā vt ex hoc locutio
falſa reddat̄ ſm qz obiectio p̄cedebat. Sed hoc nō pōt
ſtare. P̄tio qđem qz ſi hec locutio nō applicet̄ ad p̄ſentē
materiā nihil faciet circa eā qđ eſt falſum. Dicit em̄ aug.
ſup. Job. Accedit verbū ad elementū ⁊ ſit ſacramentum.
Unde neceſſe eſt dicit̄ qz vba iſta formaliter accipiantur
referendo ea ad p̄ſentē materiā. P̄fert autem ea ſacer
dos ex p̄ſona xp̄i a quo virtutē ſumpſerunt ad oſtendēdū
qz eandem efficacitā nunc habent ſicut quando xp̄s ea p̄
tulit. Non eſt virtus his verbis collata euaneſcit. neqz
ipſis diuerſitate. neqz miniſtrorum varietate. Secūdo
qz eadem difficultas remanet de prima platione qua xp̄s
ea p̄tulit. Ideo alij dicunt qz ſenſus hui⁹ eſt. Hoc eſt cor
pus meū. id eſt h panis designat corp⁹ meū. vt li hoc de
ſignat id quod eſt in p̄ncipio locutiōis. Sed hoc etiā eē
nō pōt. qz cū ſacramenta efficiāt qđ figurāt hec vba nihil
efficiunt niſi quod ſignificant. Secūdo qz ex hoc ſequere
tur qz p hec verba nihil efficiet̄ qz qz corpus xp̄i eſſet ibi
ſicut ſub ſigno quod ſupra improbatū eſt. Et ideo alij di

cunt qz li hoc facit demonſtrationē ad intellectū ⁊ demon
ſtrat id quod erit in fine locutiōis ſcꝝ corpus xp̄i. Sz nec
hoc videt̄ cōuenientē dici qz ſm hoc ſenſus eē: corp⁹ me
um eſt corpus meū. quod nō ſit p hec verba. cū hoc ante
verba cōſecrationis fuerit vey. Et ideo alij dicendū eſt
qz forme ſacramentoz nō ſolū ſunt ſignificatiue ſed etiam
factiue. faciendū em̄ efficiūt. In omni autē factiōe oportet
ſubijci aliqđ cōmune tanq̄ p̄ncipiū. Cōmune autē in hac
cōuerſione non eſt aliqua ſubſtātia. ſed accidentia que ex
prius fuerunt: ⁊ poſtea manent. ⁊ ideo ex pte ſubijcti in
hac locutiōe nō ponit̄ nomē qđ ſignificat certā ſpecie ſub
ſtantie. ſed ponit̄ p̄nomen quod ſignificat ſubſtātiā ſine
determinata ſpecie. Eſt ergo ſenſus. Hoc. id eſt contentū
ſub his accidentib⁹ eſt corpus meū. ⁊ hoc eſt qđ ſit p ver
ba cōſecrationis. Nā ante cōſecrationē id quod erat contē
tum ſub his accidentibus non erat corp⁹ xp̄i. quod tñ ſit
corpus xp̄i p cōſecrationē. ¶ Tertio autē oportet conſi
derare quō eſt hec cōueniēs forma huius ſacramēti. Nā
hoc ſacramētū vt dictū eſt nō cōſiſtit in vſu materie ſz in
cōſecratione ipſius. Cōſecratio autē nō ſit p hoc qz mate
ria cōſecrata ſolū ſuſcipiat aliquā virtutē ſpiritualē. ſed
p hoc qz trāſubſtantiā ſm eſſe in corp⁹ xp̄i. ⁊ ideo nullo
alio verbo vtendūz ſuit niſi verbo ſubſtantiūo vt dicitur
hoc eſt corpus meum. Per hoc em̄ ſignificat̄ id qđ eſt ſm
nis quod ſignificādo efficiūt. ¶ Deinde cū dicit. Quod p
vobis tradet̄. tangit miſteriū hui⁹ ſacramēti. Eſt em̄ hoc
ſacramētū reſentatiūū diuine paſſiōis p quā corpus ſuū
tradidit in mortē p nobis ſm illud Eſa. 50. Corpus me
um dedi p̄ccatōrib⁹. ⁊ ep̄. 5. Tradidit ſemetipſm p no
bis. Et vt oſtendat rationē frequētandi hoc miſteriū ſub
iungit. Hoc facite in meā cōmémorationē. hoc recolendo
ſcꝝ taz magnū beneficiū quo p vobis me tradidi in mortē
Unde ⁊ treno. 3. dicitur. Recordare paup̄tar̄ mee abſin
thij ⁊ fellis. Et in p̄. Memoriam fecit mirabilium ſuo
rum miſericōis ⁊ miſerator dominus eſcam dedit timen
tibus ſe.

LECTIO SEXTA.

Similiter ⁊ calicem poſt q̄ cenauit di
cens. Hic calix nouū teſtamentū eſt
in meo ſanguine. Hoc facite quotiē
cū qz bibetis in meā cōmémorationē. Quo
tiēſcunqz em̄ manducabitis panē hūc ⁊ ca
licem bibetis: mortē dñi annūciabitis donec
veniat.

Poſt qz apoſtolus poſuit inſtitutionem huius ſacramen
ti q̄tum ad cōſecrationem corporis: hic ponit inſtitutio
nem eius q̄tum ad ſanguinis cōſecrationem. Et primo
ponit ordinem inſtitutionis. Secūdo verba cum dicit.
Hic calix ⁊c. Ordo autem attenditur q̄tum ad duo. P̄ti
mo ad concomitantiam vtriuſqz ſpeciei cum dicit. Simi
liter ⁊ calicē. Atqz enim eſt de perfectione huius ſa
cramenti. tum propter perfectionem refectionis. tum p
pter reſentationem paſſionis. tum propter efficacitāz
ſalutis anime ⁊ corporis vt ſupra dicitur eſt. ſed ſi prius
cōſecratur in hoc ſacramēto corpus chriſti ⁊ poſtea ſan
guis. videtur ſequi qz ante cōſecrationem ſanguinis cor
pus chriſti in hoc ſacramēto ſit eranguē. Quod quidaz
inconueniens reputantes dixerunt qz due forme ſe expe
ctant in efficiendo ita ſcilicet qz prima forma cōſecratio
nis corporis non conſequitur ſuum effectum anteq̄ perf
datur forma cōſecrationis ſanguinis. ſicut etiam dicit̄
eſt qz verba q̄ p̄ferunt in cōſecratioe corporis non cōſequūt̄
ſuū effectū vſqz ad finē platiōis vboꝝ. Sz hoc nō eſt ſiſe

in epistolā I ad Corinthios XI

Ram significatio verborum quibus consecratur corpus xpi nō completur nisi in termino prolationis eorum. Et quia verba sacramentalia significando efficiunt: ideo nō possunt habere effectū ante terminū prolationis. Tūc autem habent plenā significationem etiā anteq̄ proferrantur verba cōsecrationis sanguinis. et iō necesse est q̄ etiā tunc habeant suū effectū. Alioq̄n sacerdos peccaret statim post verba cōsecrationis pponens hostiā nō cōsecrato populo adorandā. **H**ic itaq̄ esset corpus xpi: q̄ induceret populū ad idolatriā. **E**rgo videndū q̄ an cōsecrationes sanguinis est in hoc sacramento corpus xpi nō sine sanguine. **S**ciendū est etiā q̄ in hoc sacramento dupliciter aliqd̄ est. **U**no modo ex vi cōsecrationis illud sc̄z in q̄ terminat cōversio panis et vini: sicut p̄ formam cōsecrationis significat. et sic sub specie panis est corpus xpi. **A**lio mō est aliqd̄ in hoc sacramento ex reali concomitantia sicut diuinitas verbi est in hoc sacramento p̄pter indissolubilem vnionem ipsius ad corpus xpi: licet nullo modo substantia panis in diuinitatem conuertat̄. **E**t similiter est ibi anima que coniuncta est realiter ipsi corpore. **S**i vero in triduo mortis christi fuisset corpus xpi ab aliquo apostolorum consecratum non fuisset ibi anima que tunc realiter erat a corpore separata. **E**t idez videndum est de sanguine. **H**ic sub speciebus panis ex vi cōsecrationis est corpus xpi in quod substantia panis conuertitur. **S**anguis autē est ibi ex reali concomitantia quia nūc realis sanguis xpi non est ab eius corpore separatus: et eadem rōne sub specie vini est sanguis xpi ex vi cōsecrationis: corpus autē ex reali cōcomitantia: ita q̄ sub vtraq̄ specie est totus xps. **S**i vero tēpore passionis q̄n sanguis xpi erat ex corpore effusus fuisset hoc sacramentum ab aliquo apostolorum perfectū sub panis specie fuisset solum corpus xpi ex parte: sub speciebus autē vini fuisset solus sanguis xpi. **S**ecūdo attenditur ordo per comparisonem ad cibos materiales: quoniam precesserant. vbi subdit. **P**ostq̄ cenauit. q̄ videtur signanter addidisse. **R**am xps corpus suū tradidit inter cenā. **A**n Mar. 26. dicitur. **C**enauit illis accepit ielus panem. **S**ed sanguinem dedit expresse post cenā. **A**n de 2. Luc. 22. dicitur. **S**imiliter et calicē postq̄ cenauit dicens. **Q**uius rō est: quia corpus xpi representat mysteriū incarnationis que facta est adhuc legalit̄ obseruantijs statum habentibus inter quas precipua erat cena agni paschalis. **S**z sanguis xpi in sacramento directe representat passionem per quam est effusus per quā sunt terminata omnia legalia. **A**n de Heb. 9. dicitur. **Q**uod proprium sanguinem introiuit semel in sancta eterna redemptione inuenta. **D**einde ponit verba dicens: **H**ic calix. **E**t primo demonstrat veritatem huius sacramenti. **S**ecundo iniungit vsum. **H**oc facite. **Q**uantum ergo ad primū dicit. **H**ic calix. **Q**ui dem dupliciter sumi potest. **U**no modo methanomicē: vt scilicet ponatur continens pro contento: quasi dicat. **C**ontentum in hoc calice quod conuenientius ponitur in consecratione vini quod ratione sue humiditatis indiget alijs terminis contineri q̄ in consecratione panis qui ratione sue siccitatis proprijs terminis continetur. **A**lio modo potest accipi methaphorice vt sit sensus. **S**ic calix inebriat et perbar ita et passio. **A**n Mar. 22. dicit. **P**otestis hibernē calicē quē bibitur? **S**u. **E**t Mar. 26. **T**ransseat a me calix iste. **E**st ergo sensus. **H**ic calix i. cōtū in hoc calice. vt hec mea passio. **E**t nouū testamētū in meo sanguine. **A**n cōsiderādū ē q̄ testamētū dupl̄ sumit i scripturis. **U**no mō cōter p̄ quolibet pacto. quod quidē testibus confirmatur. et sic considerandū est q̄ deus dupliciter pactus iniit cum humano genere. **U**no modo

promittendo bona temporalia et malis temporalibus libe-
 berando: et hoc vocatur vetus testamētū vel pactū. **A**lio
 modo promittēdo bona spūalia et a malis oppositis libe-
 rando: et hoc vocatur testamētū nouum. **A**n dicit Jere. 31.
Ferā domui isrl̄ et domui iuda fedus nouū: nō fm̄ pactū
 q̄ pepigi cū patribus vestris vt educerem eos de terra
 egypti: sed hoc erit pactū. **D**abo legē meā in visceribus
 eorū et ero eis in deū. **E**t autē cōsiderandū q̄ apud anti-
 quos erat p̄suetudo vt alicuius victimę sanguinem fusa-
 derent ad cōfirmationē pacti. **A**n de Heb. 31. legitur q̄
 postq̄ interunt fedus laban et iacob: imolatis victimis i
 mōte vocauit fratres suos. **A**n et Exo. 24. legit q̄ moy-
 ses sumptū sanguinē resperxit in populū et ait. **H**ic ē san-
 guis fedus q̄ pepigit dñs vobiscū. **S**icut ergo vetus
 testamētū seu pactū cōfirmatū est sanguine figurali tau-
 rozū: ita nouū testamētū seu pactū cōfirmatū est i sangui-
 ne xpi qui p̄ passionē est effusus. **E**t in hoc calice sacra-
 taliter cōtinēt. **A**lio mō testamētū accipit magis stricte pro
 dispositiōe hereditatis p̄cipiende quā necesse est fm̄ les-
 ges certo numero testū confirmare. **N**ō autē testamētū sic ac-
 ceptū cōfirmat nisi per mortem: q̄ vt ap̄s dicit Heb. 9.
Testamētū in mortuis confirmatū est: alioq̄n nondum valer-
 dū viuit qui testatus est. **D**e autē p̄rio quidē dispositio-
 nem fecerat de eterna hereditate p̄cipiende: sed sub figu-
 ra temporalium bonorū q̄ p̄tinet ad vetus testamētū: s̄ post
 modū fecit nouū testamētū exp̄s. p̄mittens hereditatē eter-
 nā q̄ quidem cōfirmatū est p̄ sanguinē mortis xpi. **E**t
 iō dñs hic dicit. **H**ic calix nouū testamētū est in meo sangui-
 ne. q. d. **P**er id q̄ in hoc calice cōtinēt cōmemorat no-
 uum testamētū per xpi sanguinē cōfirmatū. **E**t autem aduer-
 tendū q̄ eadez verba q̄ hic ap̄s ponit. habent. **L**uc. 22.
 nisi q̄ ibi addit qui pro vobis effundet. **L**ucas enim dicit
 scipulus sicut pauli et eū in cōscriptiōe euāgelij est sequu-
 tus. **S**ed Mar. 26. dicit. **H**ic est enim sanguis me⁹ noui
 testamētū qui pro multis effundet in remissionē peccorū.
Eadem verba ponunt in marco. 14. **D**icunt ergo quidā
 q̄ q̄cunq̄ forme horum verborū p̄terant que sunt scrip-
 ta in canone sufficere ad cōsecrationem. **P**robabili⁹ au-
 tem dicit videt q̄ illis solis verbis p̄ficiat cōsecratio: qui-
 bus ecclia vtit̄ ex traditione ap̄oz structa. **E**uangeliste
 etiā verba dñi recitare intenderūt q̄ p̄tinet ad rōnem
 historie: nō autē fm̄ q̄ ordinant ad cōsecrationē factorū
 quas in occulto habebāt in primitiua ecclia. p̄pter insti-
 deles. **A**n dyoni. dicit in vltio ca. eccliasice hierarchie
Perfectiua inuocatiōes nō est fas in scripturis expo-
 nere. neq̄ mysticum ip̄arū an factas in ip̄is ex deo virtu-
 tes ex occulto in cōi adducere. **S**ed circa ista verba qui-
 bus ecclia vtit̄ in cōsecratione sanguinis q̄dā opinatur
 q̄ nō oia sūt de necessitate forme sed solū q̄d dicit. **H**ic est
 calix sanguinis mei: nō autē residuū q̄ sequit̄ noui et eter-
 ni testamētū mysteriū fidei qui p̄ vobis et pro multis ef-
 fundet in remissionem peccorū. **S**z hoc nō videt cōueniē-
 ter dici. **N**ā totū illud q̄ sequit̄ ē quedā determinatio p̄-
 dicati. **A**n de et ad eiusdē loquutiōis finem seu signifi-
 cationē p̄tinet. **E**t q̄ vt sepe dictū est forme factorū signifi-
 cando efficiūt: totū p̄tinet ad vim effectiua forme. **N**ec
 obstat rō quā inducūt: q̄ in cōsecratione corporis sufficit
 q̄d dicit. **H**oc est corpus meū. quia sanguis seorsū cōsecras-
 tus spūaliter representat passionē xpi per quā eius sanguis
 separatus est a corpore: et iō in cōsecratione sanguinis oportet
 exprimerē xpi passionis virtutē q̄ attendit̄ p̄rio q̄d ex
 respectu nostre culpe quā christi passio abolet. **F**m̄ illud
Apo. 1. **L**auit nos a peccatis nostris in sanguine suo.
Et quantum ad hoc dicit. **Q**ui p̄ vobis et pro multis effun-
 det in remissionē peccorū. **E**ffusus est siquidem sanguis
 in remissionē peccorū non solum pro multis sed etiam

duplex panis de eo hinc.
nos reformata panis.

Explanatio sancti Thome

pro omnibus: fm illud pzie Job. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: no pro nostris autē tantu: sed etiaz pro totius mudi. Sed quia quidā se reddunt indignos ad recipiendū talem effectum: quantū ad efficaciam dicitur esse effusus pro multis in quibus habet effectū passio xpi. Dicit autē signanter pro vobis et pro multis: quia hoc sacramentū valet in remissionem peccatorū sumentib⁹ per modū sacramenti. qd notat signanter cum dicit. Pro vobis quibus dixerat accipite. Valet etiam per modum sacrificij multis non sumentibus pro quib⁹ offert quod significat cum dicit. Et pro multis. Secūdo virt⁹ eius consideratur per cōparationē ad vitā iusticie quā facit per fidem: fm illud Ro. 3. Iustificati gratis per grām ipsius per redemptionē que est in xpo iesu quem proposuit propitiatorem per fidē in sanguinē ipsius. Et quantum ad hoc dicit. Mysterium. i. occultū fidei. qz scz fides passionis xpi erat occulta i omnib⁹ sacrificijs veteris testamēti: sicut veritas in signo. Hoc autē ecclia habet ex traditione apostolorū cū in canone scripture nō inueniat. Tertio virtus eius attendit quantū ad vitā glorie in quā per passionē xpi intorducimur. fm illud Heb. 10. Habentes fiduciā in introitum sanctorū in sanguine xpi. Et quantum ad hoc dicit. Noui et eterni testamenti. Eterni si quidē qz est dispositio de hereditate eterna. Noui autē ad vtiā veteris: qz temporalia promittebat. Cū Heb. 9. dicitur. Ideo noui testamenti mediator est vt morte tercedente re promissionē accipiant qui vocati sunt eterne hereditatis. Deinde cū dicit. Hoc facite. rē. Inūgit vsum huius sacramenti dicit. Hoc facite quotienscūqz sumetis in meā cōmemorationē. I. in memoriā mee passionis. Unde et Treñ. 3. dicit ppheta. Memoria memor ero et tabescet in me anima mea. Et Esa. 43. Miserationū dñi recordabor. Est autē notandū qz in calice principaliter quidē debet poni vinū rōibus supradictis. Debet autē apponi et aqua. Probabile em̄ ē qz xps in cena vinū mixtū discipulis dederit. ppter cōsuetudinem terre illius in qua vt tēperet fortitudo vini ab omnibus vinū bibitur aqua mixtū. Unde et Prover. 9. sapia dicit. Bibite vinū qd miscui vobis. Nihilominus tñ aqua vino mixta significat pplm xpianū: xpo per passionē cōiunetum. fm illud Apoc. 17. Aquę populi sunt et gentes. Et picipatio sanguinis xpi a fidelib⁹ pñet ad vsum sacramenti qui nō ē de necessitate huius sacramēti. S; potest vinū cōsecrari absqz aqua licet peccet qui sic cōsecrat nō seruās ritū ecclēsie. Et iō si sacerdos ante cōsecratōz vini aduertat qz aqua nō fuerit apposita calici debet apponere. Si vero post cōsecrationem aduertat nō debet apponere sed debet pficere sacramentū. Nihil em̄ post cōsecrationē est sanguini xpi miscendū: qz talis pmixtio nō posset esse sine qualicūqz corruptiōe vini cōsecratiz qd pertinet ad crimē sacrilegij. Dicunt autē quidā qz cū de latere xpi pendētis in cruce fluxerit sanguis et aqua vt legit. Jo. 19. Sicut vinū cōuertit in sanguinē ita aqz in aquā. Sed hoc nō cōpetit qz in illa aqua figurat ablutio que ē p baptismū. Et iō alij dicunt qz facta cōuersione vini in sanguinē aqua remanet in sua substantia. et circūtegitur accidentib⁹ vini. Sed nec hoc cōpetit quia aqua admisceat vino ante cōsecrationē qm non differt ab alio vino. Unde nō seorsū manet sed pmisceat. et iō dicitur dum est qz aqua cōuertit in vinū: et sic totū cōuertitur in sanguinem xpi. Propter qd mos est modicū de aqua apponere et scilicet si sit vinū debile qd nō potest nisi modicum aque i seipm cōuerrere. Deinde cū dicit. Quotienscūqz. rē. exponit verba domini que dixerat. Hoc facite in meā cōmemorationē dicens. Quotienscūqz em̄ manducabitis panē hunc rē. Et dicit panē propter spes

cies remanētes. Dicit autē hunc ppter idēz numero corpus significatū et cōtentū. Et calicē. s. hunc bibetis morte dñi annūciabitis representando. s. eam p hoc sacm. Et hoc donec veniat. i. vsqz ad vltimū eius aduentū in quodā intelligi qz hic ritus ecclēie nō cessabit vsqz ad finem mundi. fm illud Mar. vit. Ecce ego vobiscū vsqz ad cōsumationē seculi. Luc. 21. Non pteribit generatio bec. s. ecclēie donec omnia fiant.

lectio septima.

Itaqz quicumqz māducauerit panē et biberit calicē dñi indigne: reus erit corporis et sanguinis dñi. Probet autē seipsū hō. et sic de pane illo edat et de calice bibat. Qui enī māducat et bibit indigne: iudiciū sibi māducat et bibit. nō diuidens corpus dñi. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi. Et si nosmetipsos diudicarem⁹. nō vtiqz iudicaremur. Dum iudicamur autē a dño corripimur. vt nō cū hoc mūdo damnemur. Itaqz frēs mei cū cōuenitis ad māducaudū inuicem expectate. Si q̄s esurit domi māducet vt nō in iudiciū cōueniatis. Cetera autem cum venero disponam.

Post q̄ ap̄s ostendit dignitatē hui⁹ sacri: hic exorat si deles ad sumendū illud reuenter: et p̄io ponit p̄culū qd iminer indigne sumētib⁹. Secūdo adhibet salutare remediū ibi. Probet autē. rē. Dicit ergo p̄io. Itaqz ex hoc qd sacramentaliter māducat ē corpus xpi: et qd bibitur ē sanguis xpi: Quicūqz māducauerit hunc panē vt biberit calicēz dñi indigne reus erit corporis et sanguinis dñi. In quib⁹ verbis p̄io cōsiderandū ē quātr aliq̄s indigne māducat et bibit. qd quidē fm glo. contingit dupliciter. P̄io quidē q̄tū ad celebrationē hui⁹ sacri: qz s. aliq̄s aliē celebrat sacm eucharistie qz a xpo traditū ē puta si offerat in hoc sacro aliū panē q̄ triticū vel aliū liquore q̄ de vite. Cū Levit. 10. dicit qz nadab et abiud filij aaron obrulerunt corā dño ignē alienū qd eis preceptū nō erat: egressusqz ignis a dño deuorauit eos. Secūdo ex hoc qz aliq̄s nō deuota mēte accedit ad eucharistiaz. que quidē in deuotio q̄qz ē veniale: puta cū aliquis distrahta mente ad secularia negocia accedit ad hoc sacm habitualitē retinēs debitā reuerentiā ad ipm: et talis in deuotio h; impedit fructū hui⁹ sacri q̄ ē sp̄ialis refectō nō tñ facit reū corporis et sanguinis dñi: sicut hic ap̄s loquitur. Quēdā vero in deuotio ē pctm mortale: q. s. ē cū cōtemptu hui⁹ sacri. put dicit: Malac. 1. Vos polluitis nō mē meū in eo qd dicitis. Mēsa dñi contaminata ē et qd supponit cōtēptibile. Et de tali in deuotioe loquit glo. Tertio mō dicit aliq̄s indignus ex eo qz cū voluntate peccandi mortaliter accedit ad eucharistiam. Dicit em̄ Levit. 21. Nō accedat ad altare q̄ maculā h; . Intelligitur aliq̄s maculā pcti h̄re q̄dū ē in voluntate peccandi q̄ tñ tollit p̄niam. Per stritionē qdē q̄ tollit voluntates peccandi cū pposito p̄stendi et satisfaciēdi q̄tū ad remissionē culpe et pene eterne. p cōfessionē autē et satisfaciōez quātū ad totalē remissionē pene et recōciliationē ad mēbra ecclēie. Et iō i nēcitate qdē puta qn aliq̄s cōptā p̄fessoris h̄re nō p̄t sufficit cōtritiō ad sup̄tōz hui⁹ sacri. Regulariter autē debet cōfessio p̄cedere cum aliqua satisfaciōe. Unde in libro de ecclēsiasticis dogmatibus

in epistolā I ad Corinthios XI

dicitur. Communitarius satisfaciatur lachrymis et orationibus et confidens de domino mundi: accedat ad eucharistiā intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico que capitalia peccata et mortalia non grauant. Namque quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt horrore: prius publica pena satisfacere: et ita sacerdotis iudicio reconciliati coloni sociari: si non vult ad condemnationem eucharistiā percipere. Sed videtur quod peccatores non indigne accedant ad hoc sacramentum. Nam in hoc sacro sumit Christus est spiritualis medicus qui de se dicit. Mat. 9. Non est opus valentibus medicus sed male habentibus. Sed videtur quod hoc sacramentum est spirituale nutrimentum sicut baptismus est spiritualis puritas. Mactat autem aliquis ad hoc ut viuatur sed non nutrit nisi iam viuatur: et ideo hoc sacramentum non copetit peccatoribus qui non diuinitatem gratiam: copetit eis tamen baptismus. Et preterea eucharistiā est sacramentum charitatis et ecclesiasticæ unitatis: ut dicit Augustinus super Io. Cuius igitur peccator caret charitate et sit separatus merito ab ecclesie unitate: si accedat ad hoc sacramentum falsitate committit vni significat se habere charitatem quam non habet. Quia tamen peccator quibus habet fidem huius sacramenti licitum est ei hoc sacramentum in splendere quod oio infidelibus denegatur: ut Dionysius dicit. 3. ca. ecclesiasticæ hierarchie. Sed considerandum est quod ille qui indigne sumit hoc sacramentum sit reus corporis et sanguinis domini. Quod quidem in glo. tripliciter exponitur. Primo modo materia liter. Incurrit enim reatu ex peccato commissio circa corpus et sanguinem domini: prout in hoc sacro continetur: quod indigne sumit. Et ex hoc eius culpa aggrauatur. Tanto est enim culpa grauior quanto maior est peccata que peccat. Heb. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia eius qui filium dei eorum colauerit et sanguinem testamenti pollutum duxerit. Secundo exponitur per similitudinem ut sit sensus. Reus erit corporis et sanguinis domini et mortis domini penas dabit: hoc est ac si Christus occiderit punietur: sicut illud Heb. 6. Rursus crucifixus spiritum spiritus filium dei et ostentui habentes. Sed in hoc videtur grauius peccatum est peccatum eorum qui indigne sumunt corpus Christi. Sed dicendum quod peccatum aliquod habet grauitatem dupliciter. Primo modo ex ipsa specie peccati sumit ex obiecto. Et hoc grauius est peccatum quod contra diuinitatem committitur: puta infidelitas blasphemia vel aliud homini quod committitur contra humanitatem Christi. An et ipse dicitur Mat. 12. Qui dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum non remittetur ei. Et iterum grauius est peccatum quod committitur contra humanitatem in propria specie quam sub specie sacri. Alio modo grauitas peccati attenditur ex parte peccatis. Magis autem peccat qui ex odio aut inuidia vel ex quacumque malicia peccat sicut peccauerunt illi qui Christum crucifixerunt: qui peccat ex infirmitate: sicut iterum peccat illi qui indigne sumunt hoc sacramentum. Non ergo per hoc intelligitur quod peccatum indigne sumentium hoc sacramentum comparet peccato occidendi Christum secundum equalitatem: sed secundum similitudinem speciei. quod vtriusque est circa eundem Christum. Tertio modo exponitur. Reus erit corporis et sanguinis domini. i. corpus et sanguis domini faciet eum reum. Ita enim bonum male sumptum nocet sicut peccatum malum quo quis bene vitatur: sicut stimulus sathane paulo. Per hec autem verba excluditur error quorundam dicentium quod statim hoc sacramentum tangitur a labijs peccatoris desinit sub eo esse corpus Christi. Contra quod et apostolus dicit. Quicumque manducauerit panem hunc vel biberit calicem domini indigne. Secundo enim predictam opinionem nullus indignus manducaret vel biberet. Contrariatur autem predicta opinio veritati huius sacri secundum quod tunc adiu corpus et sanguis Christi manent in sacro quod remanet species in quocumque loco existat. Deinde cum dicit. Probet autem se. Adhibet remedium contra predictum periculum. Et primo ponit remedium. Secundo assignat rationes ibi. Qui enim manducat et bibit. Tertio ratione manifestat per signum ibi. Sed in ter vos et. Dicit ergo primo. Quia tamen regnum incurrit qui

indigne sumit hoc sacramentum: ideo necesse est ut primo homo seipsus probet. i. diligenter examinet suam conscientiam ne sit in eo voluntas peccandi mortaliter vel aliquod peccatum preteritum de quo non sufficienter penituerit: et sic post diligentem exaiatoem de pane illo edat et de calice bibat: quod digne sumentibus non est venenum sed medicina. Gal. ult. Opus autem suum probet vnusquisque. 2. Cor. 13. Si estis in fide Christi: vos probate. Deinde cum dicit. Quicumque enim manducauerit. et assignat rationem predicti remedij dicens. id probatio perigitur. Qui enim indigne manducat et bibit iudicatur. i. condemnatione sibi manducat et bibit: sicut dicit Io. 6. Resurgēt qui male egerunt in resurrectione iudicij. Non diuicias corpus domini. i. ex eo quod non discernit corpus domini ab alijs in differētē ipsum assumēs sicut alios cibos. Leui. 22. Dis homo qui accesserit ad ea que consecrata sunt in quo est imundicia bibit coram domino. Sed contra videtur et quod dicit Io. 6. Qui manducat me viuunt propter me. Sed dicendum est quod duplex est modus manducandi hoc sacramentum. scilicet spiritualis et sacramentalis. Quidam ergo manducant sacramentaliter et spiritualiter qui se ita sumunt hoc sacramentum quod etiam rem sacramenti percipiunt. scilicet charitatem per quam est ecclesiastica unitas. Et de talibus intelligitur verbum domini inductum. qui manducat me viuunt propter me. Quidam vero manducant sacramentaliter tamen qui. scilicet ita hoc sacramentum percipiunt quod rem sacramentum. i. charitatem non habent: et de talibus intelligitur quod dicitur. Qui manducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit. Est autem preter duos modos quibus sumit sacramentum tertius modus sumendi quo manducat per accidens. vbi. scilicet sumit non ut sacramentum. quod quidem contingit tripliciter. Primo modo sicut quando aliquis fidelis sumit hostiam consecratam quam non credit esse consecratam. Talis enim habet habitum vtendi hoc sacro. Alio modo sicut quando hostiam consecratam sumit aliquis infidelis qui nullam fidem habet huius sacramenti. Talis enim non habet habitum vtendi hoc sacro sed solum potentiam. Tertio modo sicut quando hostiam consecratam comedit mus vel quilibet animal brutum quod etiam non habet potentiam vtendi hoc sacro. Et hoc igitur quod spiritualiter sumentes hoc sacramentum acquirunt vitas. allucunt quidam ad hoc quod frequenter hoc sacramentum assumant. Et hoc autem quod indigne sumentes acquirunt sibi iudicium: plures dixerunt vt rari sumant: et vtriusque commendandum videtur. Legimus enim Luc. 19. Zachaeus recepit Christum gaudens in domo suam in quo eius charitas commendat. Legitur etiam eodem. 7. quod centurio dixit Christo. Non sum dignus vt intres sub tectum meum. In quo commendat honor et reuerentia eius ad Christum. Quia tamen amor prefert timori per se loquendo: commendabilius esse videtur quod aliquis frequenter sumat quam rarius. Quia tamen quod est in se eligibilius potest esse minus eligibile quantum ad hunc vel illum. considerare quilibet in seipso debet que effectum in se habeat frequenter suscepto huius sacramenti. Nam si aliquis sentiat se proficere in seruoze dilectionis ad Christum et in fortitudine resistendi peccatis que plurimum consequuntur hoies debet frequenter sumere. Si vero ex frequenter sumptione sentiat aliquis in se minus reuerentiam huius sacramenti monendus est vt rarius sumat. Unde et in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicit. Quotidie eucharistiam sumere nec laudo nec vitupero. Deinde cum dicit. Ideo inter vos. et. Manifestat predictam rationem per signum. Et primo ponit signum. Secundo assignat causam illius signi. ibi. Quod si nosmetipsos et. Circa primum considerandum est quod sicut Augustinus dicit in primo de civitate dei. Si omne peccatum nunc manifeste deus pleteret pena: nihil vltimo iudicio reservari putaret. Rursus si nullum peccatum nunc puniret: nulla esse diuina prouidentia crederetur. In signum ergo futuri iudicij de etiam in hoc mundo pro peccato quosdam reprobiter punit. quod maxime ob

